
Historična dokumentacija

Vida Deželak-Barič

Osvobodilni boj kot priložnost za izvedbo revolucionarnih ciljev

Problematika revolucije, oziroma vprašanja, kdaj se je le-ta v slovenskem oziroma v jugoslovanskem prostoru začela, na kakšen način in v kakšnih pogojih se je izvajala, kakšno je bilo razmerje med njo in narodnoosvobodilnim gibanjem, kje so bili njeni vzori in izvori itd., sodijo še vedno med aktualne teme.

Pri presoji teh vprašanj je seveda nujno poznati stališča voditeljev Komunistične partije Jugoslavije v času, ko se je končni cilj KPJ, tj. izvedba družbenega prevrata oziroma revolucije, znašel v polju realnih možnosti za njegovo uresničitev. Te možnosti so nastopile z okupacijo Jugoslavije in pritegnitvijo Sovjetske zveze v svetovni spopad leta 1941, čemur je sledila odločitev partije za oboroženo vstajo in podreditev le-te tudi političnim ciljem. S tem trenutkom so se težnje in naporji za osvoboditev izpod okupatorjev ter prizadevanja za korenitejše (vključno revolucionarne) spremembe družbenega reda začele združevati v medsebojno tesno prepleten proces, zato je na splošni ravni nemogoče (iz)ločiti revolucijo od osvobodilnega boja. Skupine in posamezniki, ki so se vključili v osvobodilno gibanje kot nekomunisti in so vede ali nevede podprli organizatorično in sploh vodilno vlogo partije v osvobodilnem boju ter s tem postali t.i. zavezniki partije v osvobodilnem boju, so hkrati hote ali nehote, z dilemami ali brez njih, postali tudi zavezniki partije pri izvedbi revolucije.

Končnemu cilju se ni KPJ nikoli odrekla, le svoje delovanje je prilagajala trenutnim bolj ali manj (ne)ugodnim okoliščinam, se v skladu s tem odzivala na izzive časa, ustvarjala zaveznitva in jih tudi razbijala. Vendar je glede stopnje zavednosti in zavedanja partijskega članstva o končnem cilju, če se omejimo le na čas druge svetovne vojne, vendarle treba postaviti določene razmejitve oziroma upoštevati paleto raznovrstnih struktur (ki pa niso bile stalnice) v sami partijski organizaciji - od vodstvenega kadra do običajnega članstva, od predvojnih članov do tistih, ki so postopoma stopali v partijske vrste v teku vojne, od izkušenih revolucionarjev do tistih, ki so delovali (in se čutili) predvsem kot člani odporniškega gibanja, od izobraženih do povsem neizobraženih itd.; skratka ločevati tiste, ki so jim bili cilji povsem jasni, od ostalih. In ob tem upoštevati, da je na koncu praviloma vedno odločujoča volja vodstva, kar je še posebej veljalo za komunistične partije.

O poti, ki vodi do revolucionarne zmage, sta zlasti Lenin in Stalin ob prakticiranih metodah boja razvila posebno teorijo, t.i. strategijo in taktiko vodenja razrednega boja proletariata in njegove "avantgarde", tj. delavske partije.

Ta teorija se je Stalinu zdela tako pomembna, da ji je pridal kar atribut znanstvenosti. Sam jo je opredelil kot "sistem pravil in vodilnih načel za vodstvo razredne borbe proletariata", pri čemer določa strategija glavno smer udarca na posamezni etapi revolucije (etape buržoazno - demokratične, proletarske in svetovne revolucije) in išče, ustrezajoč določeni etapi, širši ali ožji krog zaveznikov. Taktika pa določa ravnanje proletariata v sorazmerno kratkem obdobju plime ali oseke gibanja in je kot samo del strategije le-tej podrejena. Cilj strategije je dobiti "vojno" v celoti (npr. z buržoazijo), cilj taktike pa izbojevati zmago v posameznih bitkah.* Če to prenesemo na naše razmere v času druge svetovne vojne, bi lahko rekli, da je narodnoosvobodilni boj partiji nudil in pomenil vrsto različnih bitk, ki so ji na koncu omogočile zmagovito izbojevanje "Velike vojne", tj. revolucije.

O tem, kako se je porajala revolucija pri nas, predvsem pa o taktičnih prijemih, ki jih je uporabljala partija na poti k t.i. strateškemu cilju, je med osvobodilnim bojem in revolucijo med drugim predaval član politbiroja CK KPJ Edvard Kardelj v partijski šoli CK KPS na Rogu. Predavanje je imel za tečajnike IV. partijskega tečaja (31. 1. 1944 - 13. 3. 1944), ki se ga je udeležilo precej vidnih komunistov (vseh udeležencev je bilo 30), udeležila pa sta se ga npr. tudi član IO OF Zoran Polič in namestnik komandanta GŠ NOV in POS Jaka Avšič.**

Kardeljevo predavanje pod naslovom "Strategija in taktika osvobodilne borbe" je ohranjeno v več izvodih v tipkopisni obliki, vendar v dveh variantah. Gre za vsebinsko podobni varianti, po obsegu pa za obsežnejšo ter za skrajšano varianto. Izvirnejša je gotovo obsežnejša varianta, skrajšana pa je najverjetneje bila namenjena tečajnikom kot pomoč pri učenju. Posamezni izvodi se nahajajo v različnih fondih oziroma zbirkah Arhiva Republike Slovenije: v dislocirani enoti 1 npr. v zbirki člankov in referatov iz vojnega obdobja, v fondu partijske šole CK KPS in v mapi življenjepisov Edvarda Kardelja, v dislocirani enoti 2 pa npr. v fondu politkomisariata GŠ NOV in POS. Nobeden od izvodov nima Kardeljevega podpisa, pri večini pa je na začetku teksta navedeno, da gre za Kardeljev tekst. Koliko je tekst povsem avtentičen oziroma identičen s tistim, kar je Kardelj predaval, je težko reči, ker ni povsem jasno, ali je Kardelj ob nastopu imel predavanje že napisano ali pa je zapis nastal šele med njegovim predavanjem in so ga zatem v nekaj izvodih pretipkali. Na enem izmed izvodov je pod naslovom predavanja namreč navedeno, da gre za tekst "po predavanju tov. Edvarda Kardelja", kar lahko navaja tudi k sklepanju, da je tekst nastal šele ob oziroma po predavanju. Tudi če je šlo za to pot, lahko glede na poznavanje druge dokumentacije trdimo, da Kardeljevo predavanje po pristnosti vsebine ni bilo okrnjeno. Dodamo naj še, da predavanje ni datirano, tekstna analiza pa pokaže, da je le-to bilo po 22. 2. 1944, tj. po znanem Churchillovem govoru, ki se v referatu še omenja, in pa seveda pred zaključkom tečaja 13. 3. 1944.

* J. Stalin: Vprašanja leninizma. Ljubljana 1948, str. 63-66.

** Arhiv Republike Slovenije, dislocirana enota I (dalje AS I), fond partijska šola CK KPS, a.e. 16781, seznam udeležencev IV. tečaja partijske šole CK KPS.

Kardeljevo predavanje je pomembno in zanimivo, saj v njem v strnjeni obliki in na odkrit način podaja presek ravnanja KPJ v različnih okoliščinah v daljšem časovnem razdobju; ob jasno izraženem prepričanju v zmago revolucije razkriva tudi namere partije v bodočnosti. V njem je med drugim rečeno, da je partija šla v revolucijo tisti trenutek, ko je "prijela za puško", predstavljeni sta prva in druga faza revolucije kot fazi, ki se v razmerah osvobodilnega boja medsebojno prepletata, pomembna je taktična opredelitev, da je potrebno notranjo reakcijo onemogočati na osnovi njenega zadržanja do osvobodilnega gibanja in ne na razrednih osnovah, močno je poudarjena instrumentalna vloga KPJ kot dela mednarodnega komunističnega gibanja in predvsem Sovjetske zveze itd.

Od Kardeljevega referata, ohranjenega v tipkopišni obliki, pa je treba ločiti brošuro z enakim naslovom, ki so jo ciklostilno razmnožili konec zime ali spomladi 1944 in jo je za potrebe upravnopolitične šole pri predsedstvu SNOS priredil predavatelj na tej šoli Zoran Polič.

Kot smo že omenili, se je IV. partijskega tečaja udeležil tudi Zoran Polič. Po tečaju so ga imenovali za predavatelja v upravnopolitični šoli in ker šola ni imela na voljo študijskega materiala za slušatelje, se je Polič odločil, da pripravi nekaj skript. Tako je s pomočjo nekega zgodovinskega učbenika napisal marksistično utemeljevano zgodovino v brošuri "Slovenska politična zgodovina" (ARS, d. e. 2, tisk NOB, sig. 970) ter brošuro "Strategija in taktika osvobodilne borbe" (ARS, d. e. 2, tisk NOB, sig. 1055). Glede slednje je Polič že v preteklosti zatrjeval in pri tem stališču vztraja še danes, da jo je napisal na osnovi lastnih zapiskov s partijske šole, ki jih je delal ob poslušanju predavanj Edvarda Kardelja, Moše Pijade in Borisa Zihlerla. Polič si torej ne privzema avtorstva v smislu, da je tematiko domislil sam. Zanima pa, da je brošura nastala tako, da bi samo priredil že neki obstoječi Kardeljev tekst. Čeprav tekstna primerjava povsem nedvoumno potrjuje neposredno povezavo in soodvisnost med Kardeljevim predavanjem ter brošuro, kar je ugotovil tudi Zoran Polič ob ponovnem soočenju z obema tekstoma, ni bilo mogoče razčistiti, kako je povezava konkretno potekala.

Omenimo naj še zanimivost, da je razmnožitvi obeh brošur sledil določen zaplet. Brošuri je namreč razmnožila (vsako v približno 100 izvodih) osrednja ciklostilna tehnika na Rogu brez predhodne odobritve komisije za agitacijo in propagando CK KPS. Ker sta bili brošuri namenjeni vendarle nekoliko širši javnosti, ne samo članom partije, saj so upravnopolitične tečaje obiskovali tudi nekomunisti (čeprav so sodeč po ohranjeni statistiki politične pripadnosti tečajnikov I. tečaja komunisti izrazito prevladovali), ni bilo vseeno, kako sta prikazali temeljne politične probleme tedanjega časa. Za širšo javnost sta bili analiza revolucije in napoved njene zanesljive zmage, kakor je bilo razvidno iz brošur, gotovo nesprijemljivi ali vsaj sporni. Poleg tega je bil nesprijemljiv prikaz medskupinskih odnosov v OF pred dolomitsko izjavo in še posebej morebitna vloga krščanskih socialistov, saj je Polič v "Slovenski politični zgodovini" o njih naravnost zapisal, da bi lahko postali "odskočna deska za rušenje OF" (str. 48). Zaradi naštetega sta bili brošuri prepovedani in naj bi bili vzeti 'iz prometa', kar pa se dejansko ni zgodilo.

Prepoved je zahteval Boris Kidrič, predvsem pa naj bi bil zaradi brošur in Poliča revoltiran Edvard Kocbek. Vendar Kocbekova vloga pri tem ni popolnoma jasna. Nejasnost je povezana z nepoznavanjem točnega datuma izida brošur. Polič navaja, da sta bili brošuri razmnoženi po pričetku delovanja upravnopolitične šole (ta je pričela z delom 21. 4. 1944), ker se je šele kot predavatelj soočil s problemom pomanjkanja učnih gradiv in ga je ravno ta težava spodbudila, da je brošuri sploh napisal. Kot vemo, pa Kocbeka od 17. marca 1944, ko je s Kardeljem ponovno odšel na sedež jugoslovanskega vodstva, ni bilo več v Sloveniji. Možnost, da so brošure razmnožili prej, kakor navaja Polič, ostaja odprta.***

Primerjava tekstov Kardeljevega referata in Poličeve brošure je zanimiva predvsem iz enega razloga. Tekstna analiza nam namreč nazorno pokaže, kako je mogoče neko tematiko različno prirediti za dve različni ciljni skupini, za dve različni potrebi; v konkretnem primeru na eni strani za interno partijsko uporabo med lastnim (po položaju predvsem vodstvenim) članstvom in na drugi strani za širšo partijsko uporabo, ko se partija obrača na vse pripadnike osvobodilnega gibanja in govori "skozi usta" Osvobodilne fronte. Medtem ko je Kardelj pred izbranimi partijskimi člani lahko govoril brez zavor in ozirov, je v Poličevi brošuri vidna težnja zmanjšati vodilno vlogo partije v osvobodilnem gibanju in prikrivati partijske cilje. Vendar ta preobrat ali "prevod" ali "potvorba", kakorkoli pač to imenujemo, ni bil izveden povsem dosledno in zadovoljivo, tako da je v brošuri še vedno ostalo preveč sledov "revolucionarne predloge", tj. Kardeljevega teksta - zato je brošura tudi postala sporna.

Sprejemljivost za širšo javnost se je v brošuri poskušala doseči predvsem s spreminjanjem določenih izrazov iz Kardeljevega predavanja v nove izraze, s čimer se je prvotni smisel precej zabrisal in se na nekaterih mestih celo približal nesmislu. Dalje je ponekod prišlo do izpuščanja posameznih besed ali stavkov, nekaj je tudi primerov krajših delov besedil v brošuri, ki so novi in jih torej v Kardeljevem predavanju ne najdemo.

Z vsemi naštetimi prijemi je Poličeva brošura želela učinkovati bolj narodnoosvobodilno, bolj protifašistično in manj razredno - revolucionarno naravnano. Partija in delavski razred sta v njej mnogo bolj integrirana z narodom in njegovim osvobodilnim bojem, medtem ko v Kardeljevem tekstu ta dva v skladu s poslanstvom avantgardnosti ostajata večkrat nad narodom in njegovim osvobodilnim bojem. Skratka, če se izrazimo svobodneje, brošura je hotela s spremembo posameznih tonov ustvariti novo melodijo.

Da se doseže sprememba smisla besedila, je dovolj, da podvržemo spremembi le ožji krog izrazov. V brošuri so najpogostejše, a hkrati izredno povedne naslednje spremembe: beseda "partija" (kadar ni izpuščena ali ko ostane nespremenjena)

*** O vprašanih v zvezi z brošuro "Strategija in taktika osvobodilne borbe" je Zoran Polič dal avtorici ustno izjavo 2. 6. 1995. O njej ter o upravnopolitični šoli glej še Z. Polič: Prva upravnopolitična šola. Pravnik, 1964, št. 9; isti: Nekaj spominov na dogajanja v našem narodnoosvobodilnem boju. Borec, 1983, št. 1, str. 46-47; Tone Ferenc: Ljudska oblast na Slovenskem 1941 - 1945, knjiga 3. Ljubljana 1991, str. 435-436.

se spreminja v "delovno ljudstvo", v "osvobodilno gibanje", v "borbo" ali v "napredne sile"; "proletariat" postane "delovno ljudstvo" ali "osvobodilno gibanje"; "revolucija" se spreminja v "borbo proti imperializmu" in "boj proti fašizmu"; "mednarodni proletariat" postane "delovno ljudstvo".

Kompozicija obeh tekstov je popolnoma enaka in vsebini sta skoraj dobesedno enaki. Večja razlika nastopa le v uvodnem delu brošure, kjer je Poličev tekst dopolnjen z nekoliko daljšim protifašistično in narodnoosvobodilno intoniranim uvodom. V tem delu je zanimivo tudi opozorilo, ki v Kardeljevem predavanju ni izrecno navedeno, namreč, da naj bralec, predno prične s čitanjem brošure, preštudira poglavje o strategiji in taktiki iz "Temeljev leninizma". Naj omenimo, da je slovenskim komunistom to Stalinovo delo bilo v slovenščini dostopno že pred vojno, novembra 1943 pa ga je natisnila tudi partizanska tiskarna na Goteniškem Snežniku in je izšlo kot 14. zvezek v zbirki brošur, ki jih je izdajala komisija za agitacijo in propagando CK KPS.***

Zaradi velike sorodnosti in hkrati pomembnih razlik med obema besediloma smo se odločili, da objavimo obe. Ker je zaradi že povedanega integralna objava obeh besedil negospodarna, objavljamo v celoti obširnejšo varianto Kardeljevega predavanja (ARS, d.e. 1, zbirka člankov in referatov iz vojnega obdobja, a. e. 271), ker je pristnejši vir. Na razlike, ki so bile vnešene v tekst brošure, opozarjamo sproti, in sicer tako, da na spremembo v besedilu brošure opozorimo neposredno za mestom, ki se s tekstom Kardeljevega predavanja ne sklada. Spremembe iz brošure objavljamo v oglatem oklepaju (oziroma samo opozorimo, če je del teksta izpuščen), tisti del besedila Kardeljevega predavanja, ki je v brošuri spremenjen, pa objavljamo ležeče. S takim načinom objave obeh dokumentov smo želeli čim neposredneje soočiti razlike in tudi prikazati uporabo t.i. dvotirne terminologije in prakticirane pojmovne zmede, za kar nudita ravno ta dva dokumenta enkratno možnost in priložnost.

Uvodna dela obeh tekstov objavljamo dvokolonsko, ker so med njima prevelike razlike in jih ni mogoče objaviti na zgoraj opisani način. Zaradi lažjega in takojšnjega razumevanja sprememb v brošuri je v oglatem oklepaju na začetku vedno naveden tip spremembe (spremenjeno besedilo = spr.; dopolnjeno besedilo = dop.; izpuščeno besedilo = izp.).

Opozarjamo pa, da nismo upoštevali tistih sprememb, ki so za namen naše objave nebitvene in se nanašajo izključno na slovnična pravila. Tekst Kardeljevega predavanja je v rabi slovničnih pravil večkrat šibkejši od brošure - še zlasti je izredno šibek pri rabi ločil, kar govori v prid tezi, da Kardelj ni neposredni pisec tega teksta. Z upoštevanjem še tovrstnih sprememb (uporaba vejic, kratic, sprememba vrstnega reda besed, uporaba besed: "poskus" ali "poizkus", "kot" ali "kakor", "temveč" ali "ampak" itd.) bi tekst dodatno obremenili in zmanjšali njegovo preglednost.

*** Jože Krall: Partizanske tiskarne na Slovenskem, knjiga 1. Ljubljana 1972, str. 84.

STRATEGIJA IN TAKTIKA OSVOBODILNE BORBE

(Po predavanju tov. Edvarda Kardelja)

Za strategijo in taktiko v dobi osvobodilne borbe je važna strategija in taktika Partije kakor je bila postavljena na VII. kongresu Komunistične Internacionalne.¹

Strategija in taktika je znanost o vodstvu razredne borbe proletariata. Osnovne principe strategije in taktike sta postavila Marx in Engels, toda v njuni dobi je bilo delavsko gibanje še nerazvito, kapitalizem je bil šele na prehodu v novo etapo in proletarska revolucija še ni bila neizbežna.

Dejstvo je da II. Internacionala ni imela pred seboj revolucionarnega cilja (Reformizem) in je zato značilno drobno taktiziranje strank II. Internacionalne po parlamentih (Bernstein: Gibanje je vse, cilj nič).²

V dobi imperializma postane proletarska revolucija neizbežna in sicer nastopi najprej na najslabši točki imperializma.³ V tej dobi sta razvila Lenin in Stalin nauk o strategiji in taktiki do vrhunca.

STRATEGIJA IN TAKTIKA OSVOBODILNE BORBE

(Preden čitaš to razpravo, prečitaj "Temelje leninizma", poglavje o strategiji in taktiki.)

Fašizem je prisilil vse narode, ki so okusili vso zločinsko nizkotnost nosilcev "novega reda v Evropi", da se z vsemi silami upro nameram popolnega uničenja. Prisilil je vse svobodoljubne narode, da združijo svoje napredne sile v skupno borbo proti uničevalcu človeške kulture in človeškega dostojanstva. Kakor je torej fašizem po eni strani nastopal organizirano, z uporabo vseh še tako nizkotnih sredstev, tako so morale tudi vse napredne narodne sile ustvariti skupen načrt, ki naj vodi do popolnega uničenja fašističnih zatiralcev. Govorimo o strateškem načrtu, ki je postal izhodišče borbe vseh svobodoljubnih narodov za osnovne človeške pravice. Dosega teh pravic je mogoča s popolnim uničenjem fašizma in zato tudi postavlja načrt kot svoj najvišji cilj zlom hitlerizma in vseh z njim povezanih fašističnih izrastkov.

¹ Sedmi (obenem zadnji) kongres Kominterne je zasedal v Moskvi od 25. 7. 1935 do 20. 8. 1935. Ob osrednjem vprašanju, tj. boju proti fašizmu in vojni, se je kongres izrekel za ustvarjanje široke ljudske fronte, v katero se naj povežejo obe krili delavskega gibanja, kmetje in tudi demokratični meščanski sloji za obrambo meščanske demokracije pred nevarnostjo fašizma. V skladu z novo taktiko so komunistične partije začasno opustile prizadevanja za izbojevanje diktature proletariata.

² Eduard Bernstein (1850 - 1932), nemški socialdemokrat, utemeljitelj revizionizma v socialističnem gibanju. V devetdesetih letih 19. stoletja je zahteval revizijo filozofskih, gospodarskih in političnih temeljev teorije socializma, kateri je odrekal znanstvenost; oporekal je oceni o zaostritvi razrednih nasprotij v kapitalizmu in odklanjal socialistično revolucijo ter idejo diktature proletariata. Njegova krilatica "Končni cilj ni nič, gibanje je vse" je navajala delavsko gibanje na odmik s poti revolucionarnega boja. Po prvi svetovni vojni je bil Bernstein eden izmed voditeljev II. internacionalne in nemške socialdemokracije.

³ V Vprašanjih leninizma Stalin navaja, da je bila veriga "svetovne imperialistične fronte" leta 1917 najšibkejša v Rusiji, zato se je pretrgala prav v Rusiji in odprla pot proletarski revoluciji. Člen v verigi se je pretrgal, "ker se je v Rusiji razvnela silna ljudska revolucija, ki ji je načeloval revolucionarni proletariatski tako resnim zaveznikom na svoji strani, kot so bile milijonske in milijonske kmečke množice, ki jih je zatirala in izkoriščala zemljiška gospoda. Zato, ker je tam stal revoluciji nasproti tako gnusen predstavnik imperializma, kot je bil carizem, ki ni imel prav nobenega moralnega ugleda in si je bil nakopal splošno sovraštvo prebivalstva. Pokazalo se je, da je bila veriga v Rusiji šibkejša, čeprav je bila Rusija v kapitalističnem pogledu manj razvita kakor recimo Francija ali Nemčija, Anglija ali Amerika". (J. Stalin: Vprašanja leninizma, str. 26-27).

Strategija in taktika osvobodilne borbe pa ne bi vodila do zaželjenega uspeha, če ne bi bile njene osnove že znanstveno ugotovljene in potrjene. Zato se mora vsako osvobodilno gibanje v postavljanju svojega načrta opirati na tiste znanstvene izsledke v strategiji in taktiki, ki so že doslej pokazali svoj družbeno-napredni značaj. Osnova za strategijo in taktiko v dobi osvobodilne borbe je zato strategija in taktika, kakor jo je postavil Lenin in kakor jo obravnava Stalin v "Temeljih leninizma". Predvsem pa je važen v postavljanju strateškega načrta za borbo proti fašizmu VII. Kongres KOM. Internacionalne 1935. Osnovne principe strategije in taktike sta postavila že Marx in Engels, toda v njuni dobi je bil kapitalizem še na prehodu v novo etapo in tudi proletarska revolucija še ni bila neizbežna. Dejstvo pa je, da si je lahko postavil strateška in taktična načela samo razred, ki se je boril za ustvaritev nove družbe. Za svoje delo in borbo si je moralo torej postaviti delavstvo znanstvene osnove. Strategija in taktika je zato v svojem bistvu znanost o vodstvu razredne borbe proletariata. II. Internacionala še ni imela pred seboj revolucionarnega cilja (reformizem) in je zato značilno drobno taktiziranje strank II. internacionalne po parlamentu (Bernstein: Gibanje je vse, cilj nič). To dokazuje, da socialna demokracija ni imela niti jasnega cilja, niti izdelanega strateškega načrta.

V dobi imperializma, ko postaja proletarska revolucija neizbežna in sicer nastopi najprej na najslabši točki imperializma (Rusija) sta razvila Lenin in Stalin nauk o strategiji in taktiki do vrhunca.

Vloga nacionalnega *osvobodilnega* [izpuščeno] gibanja je bila v dobi Marxa popolnoma drugačna kot je danes. Predvsem je bilo nacionalno gibanje omejeno samo na evropske države in samo na ozek okvir poedinih držav. Nikjer ni nastopalo kot vprašanje kapitalizma sploh, ker nacionalno zatiranje še ni bilo pogoj razvoja kapitalizma.

Bistveno je vplival na strategijo in taktiko proletariata [dopolnjeno: in s tem na strategijo in taktiko delovnega ljudstva] fašizem. V *tej dobi* [spremenjeno: V dobi fašizma] morajo imeti vse progresivne sile, predvsem pa *proletariat* [spr.: delovno ljudstvo], pred očmi progres avatgarde človeštva to je Sovjetske Zveze [dop.: ,ki je edina sposobna, da prevzame vlogo nosilca borbe proti fašizmu].

Novo življenje ni mogoče stisniti v šablone preteklosti [spr.: Za tako gledanje je potrebno upoštevati predvsem dejstvo, da novega življenja ni mogoče stisniti v šablone preteklosti.]. Včasih je bilo mogoče postaviti strateški načrt ločeno od okolice, danes pa moramo upoštevati dejstvo da je imperializem povezal svet v celoto. Danes je svet politično in razredno deljen v dva dela, na eni strani je napredek, ki se druži okrog Sovjetske Zveze, na drugi strani je reakcija. Vsled take povezanosti je lahko strateški načrt v poedinih deželah samo del splošnega načrta proti imperializmu.

Z nastankom Sovjetske Zveze se je položaj *proletariata* [spr.: delovnega ljudstva] v svetu bistveno izpremenil. Stojimo pred dejstvom da *proletariat* [spr.: delovno ljudstvo] ne vpliva na razvoj izključno samo od spodaj (revolucionarno gibanje) temveč ima možnost poseči v tok svetovnih dogodkov tudi od zgoraj to je preko Sovjetske Zveze, ki je postala odločilen mednarodni faktor. Preko Sovjetske Zveze slabi *proletariat* [spr.: delovno ljudstvo] reakcionarne sile [dop.: v svetu] in zato mora biti SZ v strateškem načrtu *revolucionarnega proletariata* [spr.: delovnega ljudstva] sleherne države kot izhodiščna točka. [dop.: Za postavljanje splošnega strateškega načrta v tej dobi so merodajne tudi razne značilnosti imperializma.]

Splošni okvir strateškega načrta v dobi osvobodilne borbe. Imperializem se skuša rešiti s pomočjo fašizma. To na drugi strani omogoča *proletariatu da združi okrog sebe vsa osvobodilna gibanja* [spr. in dop.: delovnemu ljudstvu, da se poveže v razna osvobodilna gibanja, v katerih nosi glavno breme ravno delavski razred]. Fašizem *vnaša* [spr.: povzročja] silno neenotnost med same kapitaliste. *Kmečki in srednji sloji se pridružujejo proletariatu* [spr. in dop.: Spremembo vnaša fašizem tudi v kmečke in srednje sloje, ki se tesno povezujejo z delavstvom.]. Fašizem se drži na oblasti samo s pomočjo vojne. Fašizem je *nastal* [spr.: postal] kot nujna potreba imperialistov da preko njega pripravijo napad na SZ. Zato je VII. kongres kominterne odločno postavil: Fašizem je vojna. Dejstvo da predstavlja fašizem vojno je prišlo v silno nasprotje s splošno težnjo človeštva po miru. Zato se je vse kar je bilo za mir dvignilo proti fašizmu in se strnilo okrog *proletariata* [spr.: osvobodilnih gibanj]. Imperialistične države niso poznale demokratičnih pravic za delovne mase, vendar so se ponekod *saj* [spr.: vsaj] delno ohranili še nekateri drobci teh pravic. Fašizem je skušal uničiti tudi te najmanjše pravice v kolikor so

še obstojale in je zato dvignil proti sebi vse elemente, ki so bili za obrambo demokratičnih pravic.

Važnost narodno osvobodilnih gibanj. Anglija, Amerika, Francija in Japonska so si delile [dop.: po prvi svetovni vojni] vso *kapitalistično* [izp.] oblast nad svetom. Po drugi strani je Hitler (Nemčija) ko je prišel na oblast sanjal o gospodstvu nad svetom. Da je bilo njegovo stremenje resnično takšno je dokazala vsa njegova zunanja politika. Predvsem je strmel za tem, da ekonomsko zaduši ostale narode in da do vrhunca razvije industrijsko silo Nemčije. Tako bi postale vse ostale države agrarni dodatki Nemčije. Da izvede svoje načrte je stremel Hitler po kolonizaciji evropskih narodov. S to svojo težnjo je dvignil proti sebi tudi kapitalistične elemente ostalih imperialističnih držav in na drugi strani prisilil svoje pomočnike v ostalih državah da so se razkrinkali kot navadni narodni izdajalci.

Vsled takega stremljenja fašizma so se razvila narodno osvobodilna gibanja v gibanja proti koreninam fašizma. S takim značajem so [dop.: torej] postala narodno osvobodilna gibanja glavna *rezerva proletariata* [spr.: sila] v revolucionarni borbi proti imperializmu. *Zveza proletariata in narodno osvobodilnih gibanj* [spr.: Povezanost delovnega ljudstva v narodnoosvobodilnih gibanjih] je s tem postala osnova te borbe. Razlikujemo pa dva načina te zveze:

1. prva oblika je borba SZ za kolektivno varnost in vezanje najširših množic ostalih narodov na SZ (posebna oblika v tem načinu zveze je pogodba med SZ in ČSR⁴);

2. drug način je *neposredna zveza proletariata in narodno osvobodilnega gibanja* [spr.: neposredno vezanje delovnega ljudstva v narodnoosvobodilna gibanja] od spodaj (primer: Jugoslavija). Originalna oblika zveze je v tej smeri v Jugoslaviji [dop.: slovenska] OF, ki je nastala po zaslugi prizadevanja Komunistične Partije. S to zvezo je postala Komunistična Partija narodno ljudska in v pravem smislu nacionalna stranka.

Fašizem pa ni nova oz. posebna etapa kapitalizma. Če bi bil posebna etapa bi se moral tudi bistveno spremeniti strateški načrt *proletariata* [spr.: delovnega ljudstva]. Fašizem je samo izraz imperializma. Zato tudi ni glavni strateški sovražnik in je važen *izključno* [izp.] le za taktiko *proletariata* [spr.: osvobodilnih gibanj].

Shema strateškega načrta mednarodnega proletariata [spr.: osvobodilnega gibanja]. Glavni sovražnik *proletariata* [spr.: narodnoosvobodilnega gibanja] je *ostal* [izp.] imperializem. Za zrušitev imperializma mora usmeriti *proletariat* [spr.: osvobodilno gibanje] glavni udarec proti tistim silam, ki predstavljajo največjo oviro za uničenje imperializma, to je proti fašizmu in vsem tistim

⁴ Mišljena je pogodba, sklenjena med Češkoslovaško republiko in Sovjetsko zvezo v maju 1935, ki je predvidevala v primeru ogroženosti podpisnic medsebojno posvetovanje in takojšnjo medsebojno pomoč v primeru, če bi bila katera izmed podpisnic napadena. Pogodba je vključevala tudi določilo, da bo Sovjetska zveza nudila vojaško pomoč Češkoslovaški samo v primeru, če bo isto storila tudi Francija, kar je igralo usodno vlogo v dogodkih na Češkoslovaškem leta 1938 in 1939.

reakcionarnim silam, ki so se združile s fašizmom (n. pr. social-demokrate na Finskem)⁵ in skušajo s to združitvijo reševati imperializem. Direktne rezerve *proletariata* [spr.: narodnoosvobodilnega gibanja] v splošnem strateškem načrtu so Rdeča Armada, SZ sploh kot avantgarda in najmočnejša postojanka narodno osvobodilnega gibanja, demokratični srednji sloji, ki po imperialističnih metropolah vrše pritisk na reakcijo in končno neodvisna kmečka gibanja. Indirektne rezerve so imperialistična nasprotja med velesilami (n. pr. brez nasprotja med Nemčijo in Anglijo bi bil položaj *proletariata* [spr.: osvobodilnih gibanj] mnogo težji. Na drugi strani pa dejstvo da SZ ni v vojni z Japonsko⁶ pač pa da je vojna samo med Japonsko in ZDA samo omogoča utrditev položaja SZ v Evropi po uničenju Hitlerja) in demokratične ustanove v mnogih imperialističnih državah, ki izvajajo pritisk na imperialistične vrhove in preprečujejo njihove namere.

Ta načrt ni enoten in na vsej fronti naenkrat temveč je le generalna orientacija za borbo proti imperializmu.

V tej zvezi je važno omeniti, da vojna med Ameriko in Japonsko ni imperialistična ampak pravična ker je njen odnos do osnovnega vprašanja to je do borbe *proletariata* [spr.: narodnoosvobodilnega gibanja] pozitiven in sicer na ta način ker veže roke Japonski v odnosu do SZ. Vojna med Anglijo in Nemčijo od leta 1939 do 1941 je bila imperialistična torej krivična. S Hitlerjevim napadom na Sovjetsko Zvezo in z zvezo med Anglijo in SZ se je karakter vojne spremenil. Vojna med Anglijo in Nemčijo je postala pravična (podoben je odnos Srbije v letu 1914 do 1918⁷).

Strateški načrt naše partije [spr.: našega narodnoosvobodilnega gibanja]. *Strateški načrt na prvi etapi predstavlja načrt buržuazno-demokratične revolucije, ki z neprekinjenim preraščanjem prehaja v drugo etapo v proletarsko revolucijo.* [spr.: Strateški načrt kaže v prvi etapi gotove značilnosti načrta buržuazno demokratične revolucije, ki se z neprekinjenim preraščanjem povezuje z značilnostmi druge etape - z značilnostmi proletarske revolucije.]

Ali se je strateški načrt [dop.: v teku borbe kaj] spremenil? Ugotoviti moramo, da predstavlja vloga *Partije v narodnoosvobodilni borbi* [spr.: narodnoosvobodilnega gibanja] in nove perspektive ki se odpirajo s to borbo samo del obče

⁵ Najbrž je mišljeno ravnanje celotnega finskega državnega vodstva, ki je v naslonitvi na Nemčijo videlo protitež pred pritiski Sovjetske zveze (karelijska vojna leta 1939!). Tako sta Finska in Nemčija septembra 1940 sklenili vojaški sporazum, ki je omogočil prihod nemških čet na Finsko, po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo 22. 6. 1941 pa je tudi Finska 25. 6. 1941 napovedala vojno Sovjetski zvezi in vodila operacije proti Rdeči armadi, dokler ni osvobodila tistih območij, ki jih je izgubila v karelijski vojni. Ker so v finskem parlamentu in vladi bili zastopani tudi socialdemokrati, so kot taki bili sooblikovalci omenjene politike.

⁶ Sovjetska zveza je napovedala vojno Japonski šele 8. 8. 1945.

⁷ Zoran Polič je v že omenjeni Slovenski politični zgodovini (str. 15) zapisal, da je bila vojna, ki je izbruhnila med Avstrijo in Srbijo, v začetku pravična vojna, ker se je Srbija borila za svojo svobodo. Ko se je vojna razrastla v svetovno imperialistično vojno in je Srbija postala z vključitvijo v angleško-francoski vojaški blok del ene izmed imperialističnih sil, ki se je borila za prevlado v Evropi in v svetu, pa se je vojna iz pravične spremenila v krivično.

borbe, del občega načrta, ki to borbo približuje k dokončnemu cilju. Da ugotovimo ali se je strateški načrt kaj spremenil si moramo predvsem ogledati glavne sile revolucionarne borbe.

Glavni sovražnik *proletariata* [spr.: delovnega ljudstva] pred narodno osvobodilno borbo je bila *velesrbska* [spr.: srbska] reakcija združena z reakcijo ostalih narodov Jugoslavije in povezana z monarhijo, veleposestjo in drugimi kapitalističnimi elementi. Zrušenje diktature teh elementov je bil neposredni cilj strateškega načrta *Partije* [spr.: delovnega ljudstva]. Glavne sile v borbi so bile: delavski razred, kmečka gibanja, srednji sloji in narodno osvobodilna gibanja.

Niti glavni sovražnik niti glavne sile se niso spremenile. Spremenila se je samo stopnja in obseg borbe.

Glavni sovražnik se je povezal z okupatorji in torej če bijemo okupatorja bijemo tudi glavnega domačega sovražnika. Smer glavnega udarca je naperjena proti vsem silam, ki kakor koli ovirajo borbo proti glavnemu sovražniku. V to vrsto spadajo predvsem razne profašistične in fašistične klike v Jugoslaviji (Maček⁸, Mihailović⁹). V teh klikah so vključeni tudi vsi ostanki nekdanje reakcije.

Na novi osnovi so se torej pojavile iste sile kot preje pred zlomom jugoslovanske armade. Razlika je le ta, da danes stvari ne postavljamo na isti način.

Osvobodilna fronta je nastala kot koalicija skupin [spr.: V tej zvezi je važno poudariti, da je Osvobodilna fronta nastala kot koalicija skupin] med katerimi je glede nekaterih vprašanj v začetku še vladala nejasnost. Popolnoma jasno pa je bilo osnovno vprašanje to je, da je bila izvedena združitev radi skupne borbe proti okupatorju. Na tem vprašanju se je tudi delil narod na dva tabora.

Glavni udarec, ki je bil usmerjen proti vsem klikam, ki so podpirale okupatorja, je ustvaril trdno *borbeno* [spr.: bojovno] povezanost *proletariata z narodno osvobodilnim gibanjem* [spr.: delovnega ljudstva v narodno osvobodilno gibanje]. Tako stojimo pred dejstvom, da določa zveza *proletariata z osvobodilnim gibanjem*, [spr. in izp.: delavskega razreda] s kmečkimi množicami in srednjimi sloji glavno postavko v strateškem načrtu. Ta zveza *proletariata z narodnoosvobodilnim gibanjem* [spr.: povezanost delovnega ljudstva v narodnoosvobodilnem gibanju] je postala danes že stvarnost. Strateški načrt se torej ni bistveno spremenil [dop.: ,ker ostajajo kot osnovne sile iste sile, kot pred zlomom jugoslovanske armade]. Važno je pri tem omeniti še to, da je glavni sovražnik že precej oslavljen in nastopa v vedno novih oblikah borbe [dop.: ,da tako prikrije svojo slabost].

⁸ Dr. Vladimir Maček (1879 - 1964), hrvaški politik, odvetnik. Od 1928 voditelj Hrvatske seljačke stranke; 1939 postal podpredsednik vlade Kraljevine Jugoslavije in isti položaj ohranil tudi v vladi Dušana Simovića (1941). Po okupaciji ostal v domovini in bil lojalen ustaškemu režimu. Maja 1945 emigriral in umrl v ZDA.

⁹ Dragoljub (Draža) Mihailović (1893 - 1946), vodja četniškega gibanja v Jugoslaviji 1941 - 1945. Pred drugo svetovno vojno generalštabni polkovnik vojske Kraljevine Jugoslavije; maja 1941 začel ustanavljati četniške odrede in do novembra 1941 sodeloval s partizani, nato z okupatorjem. Od novembra 1941 komandant "jugoslovanske vojske v domovini", 1942 - 1944 minister vojske v kraljevi jugoslovanski vladi in povišan v armadnega generala. Po končani vojni ostal v Jugoslaviji, bil marca 1946 ujet in obsojen na smrt.

Na kateri strateški etapi smo danes [dop.: v smislu Leninovega postavljanja strategije in taktike]? *Revolucija* [spr.: Borba proti imperializmu] ni enkratni dogodek, ampak proces. Mi smo stopili v ta proces, ko smo prijeli za puško in pričeli z združevanjem elementov, ki bodo šli zvesto s *proletariatom* [spr.: z osvobodilnim gibanjem]. Zmaga v *revoluciji* [spr.: borbi proti fašizmu] ni dobljena z enkratno bitko, ampak z več taktičnimi uspehi.

Po vsem značaju naše borbe lahko ugotovimo, da doživljamo danes *buržoazno demokratično i proletarsko revolucijo* [spr.: gotove značilnosti buržoazno demokratične in proletarske revolucije]. *Trenutno smo v okvirju buržoazne revolucije, zavzemamo pa položaje, ki bodo omogočili takojšen prehod v proletarsko revolucijo* [izp.]. Ugotoviti pa moramo, da ima naša borba sploh svoj poseben značaj, tako da ne moremo govoriti o buržoazno demokratični revoluciji v njenem pravem obsegu. Če pogledamo uspehe, ki smo jih v naši borbi dosegli, vidimo da so le delno izpolnjeni cilji buržoazno demokratične revolucije (delna rešitev *vprašanja monarhije, rešitev vprašanja fevdalnih ostankov* [spr.: v vprašanju monarhije, v vprašanju fevdalnih ostankov]). Ustvarili pa smo s svojo borbo novo enotnost *proletariata in osvobodilnega gibanja* [spr.: delovnega ljudstva v osvobodilnem gibanju], ki bo *omogočala* [spr.: omogočila] na gotovi stopnji rešitev vseh tistih zahtev, ki si jih postavlja buržoazno demokratična revolucija za cilj in bomo istočasno lahko na nov način pristopili k *izvedbi proletarske revolucije* [spr.: rešitvi vseh perečih vprašanj]. Pri tem moramo ugotoviti zanimivost, ki jo nosi s seboj osvobodilna borba. Smo namreč v položaju, ko ni nujen revolucionarni prehod, temveč je mogoča za izvedbo ciljev *proletarske revolucije* [spr.: delovnega ljudstva] reformistična pot (položaj je približno enak, kakor je bil v Sovjetski zvezi februarja 1917, ko je tudi Lenin dopuščal možnost reformističnega preraščanja v proletarsko revolucijo¹⁰).

V sedanjem stanju borbe je važno, da je *proletariat zavzel* [spr.: delovno ljudstvo zavzelo] komandne pozicije. Tako mu bo omogočeno reševati vsa vprašanja tudi v obliki reform (ki pa bodo imele revolucionaren značaj). Pri tem pa ne smemo misliti, da lahko enostavno kopiramo oblike borbe, kakor se je razvijala v Sovjetski zvezi. Zunanja oblika sprememb bo gotovo drugačna kot pa je bila revolucija v SZ.

Enotnost skupin v osvobodilni borbi nima samo začasnega značaja. Jedro osvobodilnega gibanja, to so delavci, kmetje in delovna inteligenca, so tako trdno povezani med seboj, da se *lahko proletariat tudi v bodočem razvoju opira na to zvezo* [spr. in izp.: bo tudi bodoči razvoj opiral na to zvezo].

¹⁰ Po leninistični teoriji je za revolucionarja reformistična pot, pot kompromisov in sporazumov v določenih pogojih nujna in koristna. To velja tudi v primeru, ko je oblast proletariata že dosežena, če je le-ta začasno prisiljena opustiti nadaljnjo revolucionarno preobrazbo obstoječega družbenega reda in dati koncesije neproletarskim razredom; vendar je cilj takšnega umika pridobiti čas za ustvarjanje novih pogojev oziroma zbiranje novih sil za razkroj teh razredov, kajti reforma v rokah revolucionarja ni običajna reforma, temveč se spremeni v svoje nasprotje. (J. Stalin: Vprašanja leninizma, str. 74-76; V. I. Lenjin: O značaju zlata sada i posle potpune pobeде socializma. Izabrana dela, tom 14. Beograd 1960)

Za nas je važno, da bo reakcija razbita na narodno osvobodilnih pozicijah. S tem kapitalizmu kot sistemu nismo zadali udarca v narodno osvobodilni borbi, smo pa politično izolirali kapitalistične vrhove [spr.: duhove], ki [spr.: ko] so se v narodno osvobodilni borbi postavili na protinarodne pozicije. Ravno ta opredelitev kapitalističnih vrhov odpira možnost nove poti, to je možnost sprememb potom reform. Buržoazija se bo v vsem razdobju narodno osvobodilne borbe posluževala sovražnih aktov proti novi narodni enotnosti in bo s tem prisilila *proletariat* [spr.: delovno ljudstvo], da jo dotolče že v dobi narodno osvobodilne borbe.

Da je zaznamovalo narodno osvobodilno gibanje tak uspeh, moramo pripisati dejstvu, da je *imela partija* [spr.: imelo delovno ljudstvo] ob vstopu v novo dobo jasno perspektivo, ki jo je dal VII. Kongres Kominterne, ko je ugotovil: imperialistični svet gre nasproti novi vojni - na čelu koraka fašizem - fašizem je vojna - osnovna naloga *mednarodnega proletariata* [spr.: delovnega ljudstva] je borba proti vojni in fašizmu - nujna je združitev vseh sil, ki jih je mogoče zediniti na platformi borbe proti vojni in fašizmu - proti razvijanju fašističnih tendenc v demokratičnih državah je nujna borba za demokratične pravice v kolikor v teh državah še obstojajo - nujna je borba za nacionalne pravice zatiranih narodov.

Ko je VII. Kongres postavil pred *proletariat* [spr.: delovno ljudstvo] *te* [izp.] naloge, s tem ni postavil vprašanje novega strateškega načrta ampak samo vprašanje nove taktike.

Rezultati taktike VII. Kongresa. Predvsem je dejstvo, da je imperializem v svetovnem merilu že oslavljen. Preprečen je poskus združitve imperializmov proti SZ (Chamberlain¹¹, Muenchen¹²). Narodno osvobodilno gibanje je po vseh delih Evrope v polnem poletu. Vloga SZ se je s tem, da se je povezala z vsemi zatiranimi narodi močno dvignila. Tudi *proletariat* [spr.: delovno ljudstvo] v kolonijah se je povezal z narodno osvobodilnim gibanjem in spodkopava korenine imperializma. *Vidimo namreč, da se i Kitajska i Indija, ki sta bili dva najmočnejša stebra imperializma že izmikata imperialističnemu sistemu. Verjetno je, da bo Indija že v bližnji bodočnosti izgubljena za imperialistični sistem.* [spr.: Vidimo namreč, da se Kitajska, ki je bila ena najmočnejših stebrov imperializma, že izmika imperialističnemu sistemu. Verjetno je, da bo Kitajska že v bližnji bodočnosti izgubljena za imperialistični sistem.] Ob zlomu fašizma bo vsled značaja osvobodilne borbe nastopilo tudi razpadanje imperialističnega sistema v celoti.

¹¹ Neville Chamberlain (1869 - 1940), britanski politik, državnik, vodja Konservativne stranke. Od 1931 minister, 1937 - 1940 predsednik vlade. Proti agresivnim težnjam fašističnih sil je vodil politiko popuščanja, ki je med drugim pripeljala do Münchenskega sporazuma.

¹² Mišljen je Münchenski sporazum, sklenjen septembra 1938 med Hitlerjem, Mussolinijem, Chamberlainom in Daladierom. Po tem sporazumu je morala Češkoslovaška odstopiti Nemčiji Sudete, Hitler pa je zagotovil, da nima več ozemeljskih zahtev v Evropi. Sporazum je pomenil umik zahodnih sil in njihovo nepripravljenost, da bi se upre fašističnim zahtevam, Hitlerja pa je vzpodbudil k postavljanju novih zahtev, kar je končno privedlo do druge svetovne vojne.

Že danes moremo ugotoviti veliko krizo imperializma. Že v toku sedanje borbe se kot posledica celotnega razvoja pripravljajo sile za nov proboj imperialističnega obroča (razvoj v Jugoslaviji nam kaže prvo razpoko tega obroča). Tako lahko ugotovimo, da je taktika VII. Kongresa približala napredne sile zmagi, pripravila teren za dokončni zlom imperializma in približala *mednarodni proletarijat njegovemu* [spr.: osvobodilna gibanja njihovemu] strateškemu cilju.

Vse osnovne gibalne sile, predvidene po strateškem načrtu, so danes mobilizirane. Pri tem pa je treba ponovno poudariti, da je pot naše *revolucije* [spr.: borbe] drugačna, kot je bila pot SZ, 1917.

Taktični prijemi v borbi za izvedbo strateškega načrta in rezultati teh taktičnih prijemov. Jugoslavija je bila v imperialističnem obroču najslabši člen. To dejstvo si tolmačimo na ta način, da je bilo v Jugoslaviji največ nasprotij, ki jih nosi s seboj imperializem in da so ravno tu prišla ta nasprotja do najmočnejšega izraza. V Jugoslaviji je bilo močno nacionalno zatiranje, socialno zatiranje, obstojali so polfevdalni ostanki in na površju so bile vojne klike. Proti vsemu temu so nastopala močna demokratična stremljenja, ki se niso omejevala samo na *proletariat* [spr.: delovno ljudstvo], temveč so zajemala tudi nekatere kapitalistične sloje. V Jugoslaviji je bil močan imperialistični pritisk. Vršila se je tiha borba med Nemčijo na eni strani ter Francijo in Anglijo na drugi strani za politično in gospodarsko podreditev tega ozemlja. V samih reakcionarnih vrhovih je vladala neenotnost. V zunanje politični orientaciji je bilo veliko nasprotje med reakcionarnimi vrhovi in ljudskimi množicami. Vršila se je borba za usmeritev k bloku Nemčija Italija ali bloku Francija Anglija ali pa k SZ. Vsa gori naštetá dejstva so prispevala k popolni izolaciji reakcionarnih vrhov in omogočila povezovanje ljudskih množic.

Jugoslavija je imela odprti samo dve poti. Prva je bila vključitev v trojni pakt in s tem nastopiti kot Hitlerjev vazal, druga pa vstop v neenako vojno, ki jo sprejema z zavestjo, da bo takoj zgubljena.

Na IV. Konferenci Komunistične Partije Jugoslavije v Ljubljani¹³ je bil sprejet sklep o ustanovitvi enotne antifašistične fronte. Takoj po konferenci je pričelo delo za ustanovitev te fronte. Novo razdobje v tem delu je nastopilo začetkom leta 1938, ko je linija Partije vsled zasedbe Avstrije po Hitlerju, dobila poseben poudarek. Partija je ob tej priliki izdala posebno proklamacijo,¹⁴ v kateri je nakazala pot, ki jo nastopa fašizem. Predvsem je pokazala, da se fašizem ne bo ustavil na avstrijskih mejah, temveč bo skušal uresničiti geslo: Drang nach Osten. V proklamaciji je bil tudi poziv jugoslovanskim narodom na združitev. [spr.: V Ljubljani je bila leta

¹³ Konferenca je potekala 24. in 25. 12. 1934. Z njo se je končalo obdobje organizacijskega obnavljanja organizacij KPJ, razbitih v času šestojanuarske diktature. Poudarila je potrebo oblikovanja protifašistične fronte, vzpodbujanja ekonomskih akcij delavcev v povezavi s političnim bojem proti režimu ter sprejela sklep o ustanovitvi nacionalnih partij (KP Slovenije, KP Hrvaške, KP Makedonije).

¹⁴ Poziv "Za mir, neodvisnost in svobodo" je napisalo vodstvo KPJ v Parizu neposredno po priključitvi Avstrije k Nemčiji marca 1938. Natisnili so ga v Jugoslaviji (v Sloveniji npr. v 2500 izvodih), kjer so ga komunisti začeli širiti že konec meseca marca.

1936. ustanovljena enotna protifašistična fronta.¹⁵ Novo razdobje v tem delu je nastopilo v začetku 1938., ko je osvobodilna borba radi zasedbe Avstrije po Hitlerju dobila poseben poudarek. Predvsem je v tem času postalo jasno, da se fašizem ne bo ustavil na avstrijskih mejah, temveč bo skušal uresničiti geslo: "Drang nach Osten". Zato je bil nujen poziv jugoslovanskim narodom, da se združijo.]

Vzporedno s tem pozivom so bile postavljene še sledeče zahteve:

1. Naslonitev na SZ. Ta zahteva je bila utemeljena z dejstvom, da je SZ edina realna pomoč v borbi za neodvisnost. Zapadne velesile so predvsem skrbele za lastno varnost in potiskale nemški fašizem proti vzhodu, da tako pripravijo napad na nevarnega nasprotnika, na SZ. Razen tega je narekovalo tako naslonitev dejstvo, da je bilo nujno potrebno uskladiti narodno osvobodilno gibanje s progresom, to je z interesi *proletariata* [spr.: delovnega ljudstva] (poznamo tudi reakcionarna osvobodilna gibanja na primer Sudeti ali Slovaki,¹⁶ ki nasprotujejo osvobodilnim interesom ostalih narodov in človeštva sploh). *Zato je proglaš poudaril* [spr.: Zato je bilo nujno poudariti], da bo naše narodno osvobodilno gibanje napredno samo *v zvezi s proletariatom* [spr.: ,če poveže vse delovno ljudstvo] in da bo tudi samo v tem primeru uspelo (primerjaj leto 1848, ko so se pridružili Slovenci reakciji in zato prejeli za plačilo to, kar so drugi narodi prejeli kot kazen). Naša naslonitev na SZ mora biti sestavni del naše borbe. Sploh je dolžnost vseh progresivnih sil, da naslonijo svojo borbo na SZ.

2. Uvedba demokratičnih pravic (proti šestojanuarski Jugoslaviji teh parol ni bilo, ker je bilo takrat bistveno razkrinkavanje demokracije kakršna je obstojala). Bistveno za demokracijo oz. za izvedbo demokratičnih pravic je *v tem* [spr.: dejstvo], kateri sloji zavzemajo komandne pozicije. Z zahtevami po demokratičnih pravicah je onemogočen poskus reakcije, da bi se umaknila v eno izmed oblik fašizma (onemogočena uvedba diktature).

3. Enakopravnost narodov Jugoslavije.

4. Uničenje fašističnih in profašističnih klik. Poudarjena je bila parola: v zapor s fašisti.

Taka je bila taktična linija neposredno pred napadom na Jugoslavijo. Ta taktika je tudi omogočila *Partiji, da je zavzela v Jugoslaviji položaj, kakršnega ima danes v osvobodilni borbi* [izp. in spr.: ,da se je v Jugoslaviji razvila do take višine osvobodilna borba].

¹⁵ Mišljeno je ljudskofrontno gibanje, ki se je v Sloveniji pojavilo že leta 1935, v letu 1936 pa je gibanje doseglo vrh tako glede množičnosti kot tudi glede uspešnega povezovanja različnih opozicijskih skupin v Slovensko kmečko-delavsko gibanje.

¹⁶ Nerešeno nacionalno vprašanje sudetskih Nemcev in Slovakov je Hitlerju pod krinko zaščite Nečehov olajšalo izvajanje pritiskov na vodstvo Češkoslovaške republike - še zlasti, ker so nezadovoljni narodi oz. njihovi predstavniki iskali pomoč pri Hitlerju, kar je v končni fazi pripeljalo do okupacije in razkosanja (pripojitev sudetskih pokrajin k Nemčiji, izročitev Podkarpatske Rusije Madžarski, ustanovitev samostojne slovaške države s profašistično Tisovo vlado in ustanovitev češkomoravskega protektorata) Češkoslovaške.

Strateški načrt s to taktiko ni bil spremenjen. Ta taktika je vodila predvsem do slabitve imperialističnih sil, ko je poudarjala parolo obrambe, z zahtevo po naslonitvi na SZ je krepila avantgardo napredka, z zahtevo demokratičnih pravic je vezala roke reakciji in ji onemogočila naslonitev na fašistične sile. Lahko rečemo, da je bila taktika v teh letih splošno prizadevanje za realizacijo strateškega načrta.

Kaj smo pričakovali od te taktike?

1. Cilj taktike je bil okrepiti zvezo *med delavci in narodno osvobodilnim gibanjem* [spr.: delovnega ljudstva v narodno osvobodilnem gibanju].

2. Ustvariti neenotnost v reakcionarnih vrhovih, to je v vrstah glavnega sovražnika.

3. Razbiti socialne grupacije, ki so ovirale borbo proti sovražniku in bile objektivno glavno oporišče sovražnika.

4. Razbiti sovražnika tam, kjer je bil najšibkejši, to je na vprašanju obrambe pred zunanjim sovražnikom.

Razbitje reakcionarne linije na narodno osvobodilnih pozicijah to je rdeča nit, ki se vleče skozi vso taktično prizadevanje *Partije* [spr.: osvobodilnega gibanja]. To razbitje na teh pozicijah je nujno, ker je ravno v narodno osvobodilni borbi najlažje izolirati reakcijo od osnovnih ljudskih množic.

Rezultati taktike. Taktične poteze *Partije* [izp.] so se z razvojem dogodkov v Evropi menjavale. Leta 1938 je bila parola *Partije* [izp.]: borba za neodvisnost Jugoslavije. S to parolo se je *postavila Partija* [spr.: postavilo delovno ljudstvo] v obrambo versailleske Jugoslavije, to je tiste Jugoslavije, za katero je leta 1918 postavila parolo: borba za razbitje Jugoslavije, ker je takrat bila Jugoslavija osnovno oporišče imperializma. Novo parolo, *torej* [spr.: to je] nujno premestitev taktičnega stališča je zahtevalo stališče fašizma, ki je imel interes razbiti Jugoslavijo. S takim postavljanjem vprašanja pa seveda *Partija ni priznala* [spr. ni šlo za priznanje] meja versailleske Jugoslavije.

V politiki Partije velja železna logika. [izp.] *Ko je Partija pozivala* [spr.: Ko je veljal poziv] na odpor proti fašizmu, je bila reakcija na kapitulantskih pozicijah. Leta 1938 in 1939 se je reakcija grupirala okrog Hitlerja, ki je bil avantgarda imperializma. Leta 1939 se je položaj v toliko spremenil, ker so skrahirali načrti chamberlainovske reakcije, da bi vrgli Hitlerja proti SZ. Ti načrti so propadli predvsem iz dveh razlogov:

1. Vsled odpora ljudskih množic celega sveta,
2. Vsled podpisa nemško-sovjetskega pakta.¹⁷

¹⁷ Dne 23. 8. 1939 sta zunanja ministra Sovjetske zveze Vječeslav Molotov in Nemčije Joachim von Ribbentrop podpisala pogodbo o prijateljstvu in nenapadanju. Pogodba je imela tajne dodatke, s katerimi sta si Nemčija in Sovjetska zveza razdelili interesne sfere. V interesno sfero Sovjetske zveze so prišle baltske države (razen Litve), Besarabija, Poljsko pa sta si podpisnici razdelili. Zveza med nacistično Nemčijo in "prvo državo socializma" je Sovjetski zvezi zagotovila začasen predah za okrepitev obrambne moči, komunisti, dotedanji nosilci politike ljudske fronte, kot tudi demokratična javnost v svetu pa so ga sprejeli z začudenjem, zmedo in strahom.

Glavna nevarnost za evropske narode je v letu 1939 prešla na zapad (Chamberlainovi [dop.: novi] poskusi).¹⁸ Reakcija je ugotovila, da se za rešitev pred nevarnostjo ki prihaja iz SZ ne more opirati na Nemčijo, temveč da je težišče samo *na* [spr.: v] Franciji in Angliji. Zato se je zelo ohladil njen odnos do Hitlerja. Za Jugoslavijo je v tej zvezi značilen pakt Cvetković-Maček,¹⁹ ki naj ojači notranjo sposobnost Jugoslavije in jo približa Angliji *in* [spr.: ali] Franciji. Proglašena je bila mobilizacija, pričela je agitacija za vstop Jugoslavije v vojno na strani Anglije in Francije proti Nemčiji. V taki situaciji bi parola: Za obrambo Jugoslavije - pomenila pritegnitev Jugoslavije v imperialistično vojno na strani Anglije in Francije. Zato je *Partija postavila parolo* [spr.: bila potrebna parola]: Za obrambo miru. V ta namen je *tudi aktivno delala* [spr.: bilo tudi potrebno aktivno delo] med mobiliziranci za mir in proti pritegnitvi Jugoslavije v grozečo imperialistično vojno. Vojna med Anglijo in Nemčijo je imela izključno imperialistični značaj, ker je v bistvu nastala kot posledica neuspelega poizkusa, da se rešijo imperialistična nasprotja na račun SZ.

Nova sprememba v odnosu sil na mednarodnem področju je nastopila v letu 1940 - 1941. Sledili so si zlom Francije, Belgije, Holandske in Norveške, Nemci so utrjevali Atlantsko obalo in se z vojaško silo usmerili proti vzhodu. Nemškemu bloku so se priključile Slovaška, Madjarska in Romunija in končno bi se morala še Jugoslavija. Jasno je bilo, da je bil tak razvoj dogodkov odločno usmerjen proti SZ in da je bilo vse samo priprava za napad na SZ. Ko je Hitler ob svojem pohodu na zapad ugotovil, da je Anglija nesposobna za kakršno koli ofenzivo proti njemu, je hotel izrabiti ta trenutek za obračun z nevarnostjo, ki je pretela imperializmu z vzhoda in se je odločil za takojšen napad na SZ. Pri tem je Hitler računal *tudi* [izp.] na možnost povezave z reakcionarnimi vrhovi vse Evrope, ki bi mu naj služila kot zakladnica surovin za borbo proti SZ. S tako preusmeritvijo se je takoj sprizajnila tudi jugoslovanska reakcija in obrnila jadra v korist Hitlerju. S porazom Francije in priključitvijo srednje evropskih in balkanskih satelitov je dejansko izgledalo, da je postal Hitler najmočnejša sila v Evropi. Jasno je bilo tudi, da se Hitler pripravlja za napad na SZ. Zato nam postane razumljiv vstop Cvetković-Mačkovega režima v trojni pakt.

¹⁸ Neposredno po nemški okupaciji Češkoslovaške marca 1939 sta si Francija in predvsem Anglija prizadevali s pomočjo Sovjetske zveze oblikovati širšo obrambno skupnost evropskih držav in ZDA proti nemški ekspanziji. Precej držav ni pokazalo interesa oziroma se zaradi določenih zadržkov niso želele vključiti v takšno zvezo. Nadaljnji pogovori so šli v smer poskusa sklenitve trojne pogodbe med Anglijo, Francijo in Sovjetsko zvezo. Ti so se zaradi medsebojnega nezaupanja končali neuspešno, za kar ni mogoče kriviti le Chamberlaina, temveč predvsem sovjetsko stran, ki se v tistem trenutku ni želela zaplesti v vojno in se je zato odločila za pakt z Nemčijo, da ne bi za zahodne države hodila po "kostanj v žerjavico".

¹⁹ Sporazum med predsednikom vlade Kraljevine Jugoslavije Dragišo Cvetkovićem in predsednikom HSS dr. Vladimirjem Mačkom je bil podpisan 26. 8. 1939. Z njim je bila ustanovljena Banovina Hrvatska kot edina avtonomna politično-teritorialna enota v Kraljevini Jugoslaviji.

Tudi Partija je morala računati z novo nastalo situacijo in je napravila v letu 1941 taktični preokret. Na V. Partijski konferenci v Zagrebu²⁰ je bila ponovno postavljena parola obrambe Jugoslavije [spr.: V letu 1941. je delovno ljudstvo ponovno z vso jasnostjo postavilo parolo: "Za obrambo Jugoslavije"] in pričelo se je delo za [dop.: čimprejšnje in] čim čvrstejšo povezanost narodov Jugoslavije. Mase so bile v tem času proti trojnemu paktu. Najmanj je bilo to vidno [spr.: razvidno] na Hrvatskem, kjer je imel Maček večino, dočim je v drugih delih države vladala silna razgibanost. Razpoloženje množic, ki se je kazalo predvsem v različnih demonstracijah in protestih, je dalo poguma nekaterim vrhovom vojske, da so izvedli 27. III. 1941. državni udar. V tem državnem udaru je sodelovalo s Simovićem²¹ le malo civilistov (Budisavljevič²²), vendar je naletel na splošno odobravanje ljudstva, ker je puč [izp.] odgovarjal težnjam ljudstva. Partija je dala državnemu udaru s svojim sodelovanjem [spr.: Državni udar je imel s povezovanjem vseh naprenih sil] značaj vsenarnodnega akta. Danes je jasno, da bi Simović s svojim udarom ne uspel, če Partija ne bi organizirala v Beogradu množičnih demonstracij [spr.: ne bi prišlo v Beogradu do množičnih demonstracij].

Po takem razvoju situacije je bilo popolnoma jasno, da je vojna med Jugoslavijo in Nemčijo neizbežna. Partija se je tega zavedala [spr.: Napredne sile so se tega zavedale] in se je na vojno tudi pripravljala. Svojo nalogo je vršila Partija [spr.: so vršile - napredne sile, op.p.] s tem, da je [spr.: so - v nadaljevanju sprememb v množinsko obliko ne upoštevamo, op.p.]:

1. Napravila vse, da učvrsti voljo za vojno proti Hitlerju,
2. Razkrinkavala je izdajalce v vojski in državnem aparatu, ker so ti predstavljali silno nevarnost za notranjo trdnost obrambe.

3. Organizacijsko prilagajala svoje delo novim razmeram.

Zakaj se je Partija odločila [spr.: so se napredne sile odločile] za vojno kljub temu, da je bilo jasno, da bo Jugoslavija [dop.: tako] hitro podlegla?

1. V tem času je bilo [spr.: postalo] že popolnoma jasno, da je nemško - sovjetski spopad [spr.: nemški spopad s SZ] neizbežen. Naša naloga je bila, da oslabimo Hitlerjev udarec proti Sovjetski Zvezi in s tem udarec reakcije proti progresu sploh.

²⁰ Peta državna konferenca KPJ je ob množični udeležbi delegatov potekala v Dubravi pri Zagrebu 19. - 23. 10. 1940. Opredelila je program partijskega delovanja na različnih področjih (v sindikatih, med kmeti, mladino itd.) in izdelala strateško koncepcijo KPJ. Poudarila je, da vojna, ki jo je ocenjevala kot imperialistično, neposredno ogroža Jugoslavijo, zato je zahtevala naslonitev Jugoslavije na Sovjetsko zvezo. Izrekla se je za ustvarjanje enotne ljudske fronte od spodaj, torej za pridobivanje množic brez sporazumevanja z vrhovi meščanskih strank, ker jih je imela za reakcionarne.

²¹ Dušan Simović (1882 - 1962), general letalstva jugoslovanske kraljeve vojske. Dne 27. 3. 1941 je vodil skupino častnikov, ki je izkoristila množično nezadovoljstvo zaradi pristopa Jugoslavije k Trojnemu paktu in prisilila vlado Cvetković - Maček ter kraljevo namestništvo k odstopu. Novo vlado je sestavil Simović in jo vodil še v emigraciji do januarja 1942. Po končani vojni se je vrnil v Beograd.

²² Dr. Srdjan Budisavljevič (1883 - 1968), pravnik in politik. Leta 1918 je bil sekretar Narodnega vijeća v Zagrebu, od 1939 predsednik Samostalne demokratske stranke. Bil je član vlade Cvetković - Maček, iz katere je zaradi pristopa k Trojnemu paktu iz protesta izstopil. Zatem notranji minister v begunski vladi Dušana Simovića in v letu 1945 eden od treh kraljevih namestnikov.

2. Kapitulacija pred Hitlerjem bi bil triumf reakcije. Reakcija bi si *utrdila* [spr.: ustvarila] svoje položaje in se povezala s fašizmom. Nastopil bi teror, ki bi v kali zadušil vsak poskus odpora (kot n. pr. v Nemčiji, Češki²³). Če tudi je bilo jasno, da bo vojna težka, je bilo na drugi strani jasno tudi to, da vojna ne bo mogla oslabiliti naprednih narodno osvobodilnih pozicij. Na drugi strani pa mora vojna nujno voditi reakcijo do tega, da se razkrinka kot izdajalska. Očitno je bilo, da bo *proletariat lažje razbil* [spr.: delovno ljudstvo lažje razbilo] reakcijo v pogojih izgubljene vojne, kakor pa v pogojih trojnega pakta. Vojna je zato predstavljala poleg slabitve zunanjega sovražnika tudi odločno slabitev notranjih nasprotnikov ljudstva, ki se s svojim vezanjem na fašizem popolnoma razkrinkajo. Zato je *Partija zavestno krepila* [spr.: so napredne sile zavestno krepile] odpor ljudstva pod parolo: "Bolje rat nego pakt".

V teku vojne je *Partija storila vse, da okrepi* [spr.: so napredne sile storile vse, da okrepe] splošni narodni odpor. Toda sile izdajstva so bile močnejše in tako je nastopil že v kratkem času zlom jugoslovanske armade in s tem razkosanje državnega ozemlja. Da je bila taktika *partije* [spr.: naprednih sil] pred in med vojno popolnoma pravilna, so pokazali že prvi meseci po vojni. VeleSrbska reakcija, ki se je za očuvanje svojih pozicij vezala na okupatorja in vršila izdajalsko vlogo v obrambni borbi je izšla iz vojne silno oslABLJENA. Na drugi strani pa so ljudske množice spoznale izdajalsko vlogo reakcije in se pričele odločno naslanjati na sile napredka. Nastopila je splošna orientacija na pozicije *Komunistične Partije* [spr.: naprednih narodnih sil].

Po okupaciji razlikujemo dve osnovni etapi v naši [dop.: narodno] osvobodilni borbi. Prva etapa obsega razdobje do napada na SZ, druga etapa pa razdobje po napadu. Z oboroženo akcijo, ki smo jo pripravljali že v prvi etapi, smo pričeli z napadom na SZ. To dejstvo nam mnogi očitajo in skušajo ravno s tem prikazati, da je bila naša borba izključno komunistična in vezana na ukaz iz Moskve. Mi priznamo in celo poudarjamo, da smo pričeli z oboroženo akcijo *šele* [izp.] ob napadu Nemčije na SZ, toda ne zato, ker prej ni bilo ukaza, temveč izključno le zato, ker niso bili podani objektivni pogoji za oborožen *upor* [spr.: odpor]. Če bi pozivali na oborožen *upor že* [spr. in izp.: odpor] v prvi etapi, bi bili vezani izključno le nase, ker ni bilo nobene realne moči, na katero bi se lahko naslonili.

²³ Verjetno je s 1. mišljeno leto 1933 v Nemčiji, ko sta finančni in industrijski kapital podprla Hitlerjev vzpon na oblast oziroma izvedbo t.i. nacionalsocialistične revolucije in ko je CK KP Nemčije 31. 1. 1933 napovedal generalno stavko. Med stavko, ki je del socialdemokratov ni podprl, je prišlo do spopadov s policijo. Sledili so prepoved komunistične stranke, aretacije delavskih voditeljev (tako komunističnih kot socialdemokratskih) in nazadnje odprava vseh strank - razen NSDAP, političnih in osebnih svoboščin. In 2.: po okupaciji Češkoslovaške je Hitler vsilil Čehom svoj protektorat in postavil za predsednika češkomoravskega protektorata prejšnjega predsednika Češkoslovaške republike Emila Hacho. Odporniško gibanje, ki ni bilo posebej močno, je doživelo težak udarec po uboju namestnika državnega protektorja Češke in Moravske Reinharda Heydricha, zaradi česar so Nemci 10. 6. 1942 do tal porušili rudarsko naselje Lidice pri Pragi, večino moških postrelili, ostale prebivalce pa poslali v taborišča ali zavode za prevzgojo.

V tem času bi bila možna samo naslonitev na Anglijo in v tej zvezi pričetek oborožene akcije. Toda taka naslonitev bi bila samo potrditev stremeljenj reakcije, ki se je hotela nasloniti na zapadne imperialistične sile. S to naslonitvijo na zapad bi torej okrepili domačo reakcijo in bi postali privesek imperialistične vojne. Če pa smo se hoteli resnično boriti za napredek [dop.: sveta] smo nujno morali čakati na silo, ki bo izključila reakcionarne elemente.

Razen tega pa moramo tudi poudariti, da *Partija nikdar ni zasledovala* [spr.: nismo smeli zasledovati] kakih avanturističnih podvigov. Dokler še ni prišlo do spopada s SZ so bile vse Hitlerjeve divizije še svobodne in zato proste za vsakršno akcijo kjerkoli. Oborožen odpor naših narodov v prvi etapi bi torej prisilil Hitlerja, da vrže brez števila divizij v Jugoslavijo in bi s tem zavestno povzročili uničenje vseh najbolj pozitivnih sil, to je vseh tistih, ki so bili že v tej prvi etapi pripravljeni na odločen odpor okupatorju.

Politična taktika *Partije* [izp.] je bila v obeh navedenih etapah različna. Če vzamemo ožji okvir to je razvoj v sami Sloveniji, potem vidimo, da je bila takoj po okupaciji izdana parola: enotnost patriotskih sil in borba proti tistim, ki hočejo vezati naše sile izključno na Anglijo. Takoj po okupaciji je bila ustanovljena v Sloveniji protiimperialistična fronta, ki se je razvila iz društva prijateljev SZ.²⁴ Takoj so se pričele priprave za oboroženo vstajo. *Takoj aprila že so bili ustanovljeni vojni komiteti*²⁵ *pri vseh partijskih komitetih, toda neodvisno od njih.* [spr. in izp.: Že aprila so bili ustanovljeni posebni vojni komiteti.] Glavna naloga teh vojnih komitetov je bila zbiranje orožja in nabiranje prostovoljcev. Popolnoma drugačen je bil razvoj v Srbiji, kjer je že v tej prvi etapi prišlo do spopadov med vojnimi komiteti in žandarmi.²⁶

Popolnoma nova situacija je nastopila z napadom Hitlerja na SZ. S tem napadom je predvsem nastopila sprememba v razpoloženju širokih ljudskih množic. Pred tem napadom je veljal Hitler za nepremagljivega. Z napadom na SZ pa se je dvignila v množicah vera v zlom Hitlerjeve vojaške sile.

Značilno za pravilno linijo partije je dejstvo, da je CK KPJ, ki je bil deloma v Beogradu deloma v Ljubljani, iznesel dne 22. VI. 1941 v obeh centrih iste zaključke glede oboroženega odpora. [izp.]²⁷

²⁴ Društvo prijateljev Sovjetske zveze so na pobudo CK KPJ začeli ustanavljati sredi leta 1940 po vzpostavitvi trgovinskih odnosov med Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo, vendar oblasti društvenih pravil niso odobrile. Vanj so se vključili tudi vidni javni in kulturni delavci. Društvo je odigralo veliko vlogo pri popularizaciji Sovjetske zveze. Ker so v njem sodelovale temeljne skupine, ki so pozneje sestavljale Osvobodilno fronto, ga imamo za predhodnico OF.

²⁵ Vojaški komiteji so bili sestavljeni izključno iz članov KPS, kar izpričuje, da je priprave na oboroženi boj partija zastavila kot notranjo partijsko nalogo. Kadrovska sestava vojaških komitejev se je izrazito prepletala z adekvatnimi partijskimi komiteji. Največ vojaških komitejev so ustanovili v mesecu juniju, tj. neposredno pred ali pa ob samem napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo.

²⁶ Ni znano, da bi že pred 22. 6. 1941 v Srbiji prišlo do spopadov med vojnimi komiteji in orožniki. Kot prvi se navaja spopad med partizansko skupino in orožniki v Beli Crkvi pri Šabcu 7. 7. 1941; ta dan so kasneje razglasili za dan vstaje srbskega naroda.

²⁷ Ob vesti o napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo se je še isti dan, tj. 22. 6. 1941, sestal del vodstva KPJ s Titom na čelu v Beogradu. Ocenil je, da je nastopil trenutek za začetek oboroženega

Nova situacija v mednarodnem vojaškem razvoju je zahtevala razširitev množične osnove osvobodilne borbe. Odločilno pri tem je bilo dejstvo, da se je karakter angleško-nemške vojne spremenil. *To je jasno proglasil CK KPS, ko je poudaril, da je vojna Sovjetske zveze proti Nemčiji osvobodilna in dalje, da je postala vojna med Anglijo in Nemčijo v svetovnem obsegu pravična.*²⁸ [spr. in izp.: Vojna Sovjetske zveze proti Nemčiji je bila osvobodilna in vojna med Anglijo in Nemčijo v svetovnem obsegu pravična.] To dejstvo je narekovalo združitev vseh svobodoljubnih sil in zato je izdala Partija poziv anglofilskim silam na priključitev [spr.: so bile pozvane na sodelovanje anglofilske sile]. Po celotnem razvoju situacije je bilo jasno, da se bo vojna SZ in Anglije zlila v enotno vojno proti Nemčiji. Posledica tega je bila potreba po maksimalni širini. Razmerje sil je jasno kazalo, da bo prevzela vodilno vlogo v protifašističnem bloku SZ. Zato je sam razvoj vojne potiskal v ospredje *Komunistično Partijo in skupine, ki so bile z njo povezane* [spr.: delovno ljudstvo in skupine, ki so bile z njim povezane], ker so v svojem načrtu gradile na vodilno silo, to je na SZ.

22. VI. 1941 je sklenil CK KPS, da se anti imperialistična fronta preimenuje v Osvobodilno fronto in je takoj stopil v stik z mlado JNS²⁹ in drugimi skupinami ter jih povabil [spr.: 22. 6. 1941. se je antiimperialistična fronta preimenovala v osvobodilno fronto in je takoj stopila v stik z mlado JNS in z drugimi skupinami in jih povabila] na sodelovanje na temelju množičnega odpora proti okupatorju. S tako širino so bili takoj v začetku razbiti vsi manevri reakcije. Uspehe, ki jih je dosegla Osvobodilna fronta v teku borbe, smemo smatrati za posledico te zdrave politike *Komunistične Partije* [izp.].

V ostalih pokrajinah Jugoslavije je bil razvoj nekoliko drugačen predvsem [dop.: zato], ker so *Partije zoževale* [spr.: bile nekoliko ožje] množične osnove narodnega odpora. Smatrali so namreč, da *stojimo pred socialistično vojno in* [izp.] da je *torej* [izp.] treba takoj v začetku izključiti vse količkaj nezasneljive elemente.³⁰

boja in o tem izdal poseben razglas. Enako se je isti dan sestal CK KPS v Ljubljani in tudi naslovil na slovenski narod ter komuniste poseben poziv, v katerem je med drugim zapisal, "da v tej naši nacionalni vojni ne položimo orožja iz rok prej, dokler ne bo fašistični tlačitelj popolnoma razbit in uničen" ter da je boj Rdeče armade ter sovjetskih narodov tudi "sveta nacionalna vojna slovenskega naroda". (Glej: Josip Broz - Tito: Zbrana dela, knjiga 7. Ljubljana 1981, str. 42-45; Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga 1. Ljubljana 1962, dok. 11). Sklep o takojšnjem prehodu iz sabotažnih akcij v splošno vstajo proti okupatorjem pa je sprejel politbiro CK KPJ na seji v Beogradu dne 4. 7. 1941.

²⁸ Glej poziv CK KPJ z dne 12. 7. 1941, objavljen v Dokumentih ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga 1, dok. 14.

²⁹ Skupina Mlada JNS ali Nova Jugoslavija je po okupaciji skušala nastopati politično samostojno. Ni se strinjala s sodelovanjem predstavnikov JNS v sosvetu za Ljubljansko pokrajino in nameravalo politično pasivnostjo. Jeseni 1941 je navezala stike z OF, vendar v OF ni stopila zaradi sporne 3. točke temeljnih točk OF; po njeni presoji ni zagotavljala ustavne kontinuitete Kraljevine Jugoslavije.

³⁰ Gre za t.i. sektaške pojave, kakor jih je poimenovala partija sama, v resnici pa za zaostrovanje revolucije, za prehod v njeno drugo fazo, tj. v fazo proletarske revolucije. To je bilo uradno stališče CK KPJ pozimi 1941 - 1942 in je izhajalo iz ocen notranjega razvoja v Jugoslaviji (napad četnikov na partizane in podpora begunske vlade Mihailoviču) ter iz razmer na svetovnih bojiščih (zaustavljen prodor nemške armade pred Moskvo). Te okoliščine naj bi napovedovale zaostrovanje razrednih

Splošna linija *Partije* [spr.: borbe] je tudi danes še [izp.] neizpremenjena in veljajo predvsem sledeče naloge nove taktike:

1. Privesti najširše množice na linijo borbe proti fašizmu,

2. Učvrstiti zvezo med Kom. Partijo in narodnoosvobodilnim gibanjem na bojni osnovi. [spr. in izp.: učvrstiti zvezo v narodno osvobodilnem gibanju na bojni osnovi,]

3. Z učvrstitvijo zveze med *proletariatom in narodno osvobodilnimi gibanji* [spr.: delovnim ljudstvom v narodno osvobodilnem gibanju,] postaviti temelje za preraščanje osvobodilne borbe v likvidacijo buržoazno demokratične revolucije.

Osnovne štiri etape v razvoju [izp.] naše narodno osvobodilne borbe.

1. Doba pred napadom na SZ. Politične akcije in zbiranje na množični osnovi.

2. Partizansko gibanje je tudi edina politična oblika gibanja (Srbija, Bosna, Črna gora), na katero se *opira Partija* [spr.: opirajo napredne sile]. Vrhovni štab je istočasno tudi vrhovno politično predstavništvo.

3. Vsled razmaha partizanske vojne se poveča tudi politična aktivnost in nastopi potreba formiranja širšega političnega gibanja. Nastopi potreba po ustanovitvi AVNOJ-a, ki daje gibanju širše politične temelje. Državo ima formalno v rokah še reakcija.

4. Ustvaritev naše vlade NKOJ, kar predstavlja najvažnejši politični akt v dosedanji vojni. Ta akt je revolucionaren tako do okupatorja, kakor tudi do stare Jugoslavije. Toda tudi v tej dobi še nismo gospodarji na vsem našem terenu in zato proces še ni zaključen.

Partija ni šla [spr.: Napredne sile niso šle] na to pot, ki jo predstavljajo gori navedene etape slučajno, temveč premišljeno in načrtno. NKOJ je bil ustanovljen šele leta 1944 [spr.: 1943] zato, ker je *korakala Partija* [spr.: bilo treba korakati] vzporedno z razpoloženjem ljudskih množic in vzporedno z objektivnimi okoliščinami. Vlado smo lahko ustanovili šele tedaj ko smo vedeli, da bo ogromna množica to vlado tudi branila.

Danes že lahko ugotovimo, da je borba *Partije* [izp.] za realizacijo prve strateške etape v fazi popolne zmage. Ogromen del nalog prve strateške etape je *danes* [izp.] že realiziran. Predvsem je ustanovljen NKOJ, katerega naloga je utrjevati dosežene rezultate. Z ustanovitvijo NKOJ-a je podana slika novega odnosa političnih sil v Jugoslaviji, sama ustanovitev je zmaga ljudskih sil nad silami reakcije.

Kakšni so uspehi naše dosedanje borbe? *Danes lahko že postavimo, da je monarhija likvidirana, četudi smo dokončno rešitev odložili na čas po vojni. Končano je nacionalno zatiranje* [izp. in spr.: Danes že lahko postavimo, da je končano nacionalno zatiranje] in likvidirani so fevdalni ostanki, ki so še spremljali Jugoslavijo po letu 1918. Če tudi ne moremo istovetiti osvobodilnega boja z buržoazno demokratično revolucijo, vendar lahko ugotovimo, da je v naši osvobodilni borbi etapa buržoazno demokratične revolucije v veliki meri že izpolnjena. V kolikor ni izpolnjena, pa so dozoreli vsi pogoji za njeno takojšnjo

likvidacijo. To omogoča predvsem dejstvo, da ima buržoazija sicer še svoje ekonomske pozicije, izgubila pa je vse politične.

V vsaki revolucionarni borbi je važno, da najdemo pravi trenutek za izvršitev revolucionarnih nalog. Stalin pravi v Temeljih leninizma: "Trenutek za odločilni udarec, trenutek za začetek vstaje je treba izbrati takrat, ko pride do vrhunca, ko je avantgarda pripravljena, da se bije do konca, ko so rezerve pripravljene pomagati avantgardi in ko je v sovražnikovih vrstah največja zmeda." Naša borba sicer ni proletarska revolucija, vendar velja gornje v gotovi meri tudi zanjo.

Tudi med nami so bili nekateri mnenja, da je glavna borba proti fašizmu in da je treba z udarcem to je z ustanovitvijo NKOJ-a počakati. To stališče se je deloma pokazalo pred zasedanjem AVNOJ-a v Jajcu. Kakšna bi bila posledica našega postopanja v smislu takega gledanja? Predvsem bi se reakcija lahko povrnila in mi bi jo lahko tolkli samo na razrednih, ne pa kot sedaj, na narodno osvobodilnih pozicijah. S tem da smo udarec izvedli, se je reakcija rezkrinkala kot sovražnik ljudstva že sedaj, ko je v najtežjem položaju, ko ne more v protinapad in ko zunanja reakcija ne more podpirati domače. Zato moramo ugotoviti, da je bil udarec izveden pravočasno. V kakšni zagati je danes reakcija, nam *dokazuje zadnji Churchillov govor*³¹ [spr.: dokazujejo zadnji napor begunske vlade].

Mi smo s svojo borbo in s pravilno politiko uspeli razbiti notranjo reakcijo. Istočasno smo tudi prisilili ves svet, da nas prizna. Toda ne smemo si delati nobenih iluzij. Domača in tuja reakcija in tudi mnogi izmed tistih, ki nas danes priznavajo, bodo skušali izrabiti vsako našo najmanjšo napako. Velik uspeh za nas je, da uživa naš pokret simpatije ljudskih množic celega sveta. Te množice gledajo v našem pokretu novo strukturo nacionalnega vodstva. Mirno lahko trdimo, da od oktobra 1917 to je od ruske socialistične revolucije, noben dogodek ni v toliki meri pretresel sveta, kakor ravno naša borba. Danes lahko tudi ugotovimo, da se na našem primeru vrši diferenciacija sveta. Na našem vprašanju razbijajo napredne sile pozicije reakcije in onemogočajo kakršen koli manever *oficialne Anglije in Amerike* [spr.: reakcionarnih klik v Angliji in Ameriki] proti nam.

Po celotnem razvoju postaja neizogibno, da pride do čim močnejše utrditve odnosov med novo Jugoslavijo ter Anglijo in Ameriko. Pri tem pa nam mora biti

spopadov. Skladno s takšno oceno je CK KPJ postavil partijskim organizacijam kot glavne naloge: zagotavljanje delavske - kmečkega (zlasti vaška revščina) jedra v narodnoosvobodilni fronti, ustanavljanje organov ljudske oblasti s prevlado revnih in srednjih kmetov v njih in ustanavljanje proletarskih vojaških enot, s čimer bo KPJ utrdila svojo vodilno vlogo. Navedena usmeritev je zatem doživela kritiko kominterne oz. Sovjetske zveze, ki zaradi jugoslovanskega vprašanja ni želela zaostrovati odnosov z zahodnimi zavezniki.

³¹ Predsednik britanske vlade Winston Churchill je imel 22. 2. 1944 v Spodnjem domu govor, v katerem je z "obžalovanjem" ugotavljal, da se enote generala Mihailoviča ne bojujejo zoper okupatorja ter da je med njimi in Titovimi partizani prišlo do "tragičnih in ostrih spopadov". Na drugi strani je jasno povedal, da so partizani maršala Tita edini, ki se aktivno borijo proti nemškemu okupatorju, zato bo Anglija storila vse, kar je v njeni moči, da pomaga in podpre Tita oziroma "da brez predsodkov ali političnih izbirčnosti pomagamo tistim, ki v boju za svobodo udarjajo zoper nacistično oblast". (Glej Dušan Biber: Tito - Churchill strogo tajno. Ljubljana 1981, str. 94-96).

jasno, da bodo imperialisti popuščali samo toliko, v [izp.] kolikor jih bomo z našo borbo v to popuščanje prisilili.

Nalogi naše zunanje politike.

1. Utrditi zvezo z Anglijo in Ameriko,
2. Ne dovoliti, da bi nas vodile kakršnekoli iluzije temveč predvsem odločna navezanost na lastne sile.

Perspektive naše borbe. *Partija in proletarijat sta prevzela komandne pozicije, ki so predvsem odločilne za uspeh. Partija vodi v vseh organih oblasti.* [spr. in izp.: Delovno ljudstvo je prevzelo komandne pozicije, ki so pred vsem odločilne za uspeh in vodi v vseh organih oblasti.] Buržoazne grupacije so razbite. Zveza med *proletariatom in ljudskimi množicami* [spr.: delovnimi množicami] je tako močna, da ne bo težko likvidirati ostankov kapitalizma (pri tem se nam odpira možnost, da nastopimo pot postopnih reform, ne pa pot nove oborožene vstaje).

Partija je po svoji vodilni vlogi in po zavzemanju komandnih pozicij tako močna, da mirno dopušča razvoj revolucionarnega procesa v najširših množicah. [izp.] Pri tem je za nas važno tudi dejstvo, da lahko navežemo na 27 letne uspehe SZ. (SZ je morala dajati v letih 1920-21 koncesije kapitalizmu v tkzv. NEP-u.³² Lenin je napisal [spr.: zapisal]: "Ni za vse države nujen vojni komunizem, za vse pa je nujen NEP. Toda tudi ta samo po ekonomski plati, ne pa po politični". Proces predvidenega odstopanja se bo pri nas verjetno odražal v nizu reform.)

Karakter Osvobodilne fronte v luči gornjih izvajanj. Zavedati se moramo, da je predvsem sestav narodno osvobodilnega gibanja tisto, kar je dvignilo simpatije ljudskih množic širom sveta za nas. Brez gornjega in po sami borbi bi takih simpatij gotovo ne uživali.

Osvobodilna fronta je realizacija zveze med proletariatom, osvobodilnim gibanjem in osnovnimi ljudskimi množicami. To od vsega početka naše borbe ni bilo popolnoma jasno. Razen tega smo morali tudi računati z ostanki starih političnih elementov. *Partija je morala šele v borbi sami dokazati, da je s proletariatom sposoben voditelj procesa.* [spr.: Napredne sile so morale šele v borbi sami dokazati, da so sposoben voditelj procesa.]

Osvobodilna fronta je nastopala navzven kot koalicija. Šele februarja 1943 so bili razbiti ostanki koalicije in je bilo s skupno izjavo osnovnih skupin³³ potrjeno dejstvo, ki je nastopilo v toku leta 1941 in 42, dejstvo namreč, da je prišlo do popolne notranje enotnosti. Ostanke koalicije imamo še na primer na Hrvaškem,

³² Nova ekonomska politika, ki jo je sprejel Lenin leta 1921, je bila odgovor na do tedaj prakticirani t.i. vojni komunizem, v katerem je vlogo tržišča prevzela država, kar je zaviralo razvoj proizvodnje in povzročalo veliko nezadovoljstvo. Z NEP-om so uvedli davek v naravi, pravico kmeta, da sam razpolaga in trguje s presežki, državno pomoč drobni industriji, poživitev trgovine s pomočjo industrije in kmetijstva. NEP je dopuščal delno svobodno trgovino ter delni razvoj zasebne lastnine, vendar pod državnim nadzorom.

³³ Mišljena je t.i. dolomitska izjava, podpisana 1. 3. 1943, v kateri so se predstavniki treh temeljnih skupin v OF izrekli za enotno OF. Z njo si je KPS tudi formalno zagotovila vodilno, dejansko monopolno vlogo v narodnoosvobodilnem boju, krščanskosocialistična in sokolska skupina pa sta se odrekli snovanju lastnih strank.

kjer se je en del HSS pod vodstvom Magovca³⁴ šele pred kratkim priključil narodno osvobodilnemu gibanju. Toda tudi tu bo prej ali slej prišlo do zlitja, ker se moramo zavedati, da se ustvarja enotnost od spodaj iz narodnih množic, ne pa mogoče s kakšnim dekretiranjem. *V ostalih pokrajinah Jugoslavije se je Kom. Partija neposredno povezala z ljudskimi množicami, ker se je reakciji posrečilo pritegniti demokratske vrhove v protiljudsko fronto.*[izp.]

Razvoj v Srbiji je [dop.: danes] posledica objektivnih pogojev. Tam vidimo, da včerajšnji republikanci danes vodijo čete Draže Mihajlovića, da je Srbski klub,³⁵ ki je bil v opoziciji proti diktaturam v Jugoslaviji, danes aktiven v obrambi velesrbskih pozicij. (Jovanović)³⁶. Po takem razvoju je jasno, da so se ljudske množice, ki so bile sovražne tem elementom, neposredno vezale na Kom. Partijo [dop.: ,ki je sprožila tam borbo].

Vkljub raznolikosti razvoja v poedinah pokrajinah Jugoslavije pa to ni vplivalo na enotnost *narodov Jugoslavije* [spr.: jugoslovanskih narodov]. Zasluga za to gre predvsem *Partiji, ki ni pustila* [spr.: dejstvu, da nismo izpustili] izpred oči prvo etapo strateškega načrta in strateški načrt sploh. Vse taktične poteze in v tej zvezi izvedeni preokreti so *samo služili učvrstitvi strateških zmag* [spr.: nam služili samo za učvrstitev strateških zmag].

Nekaj momentov iz Slovenije. Ko smo bili v ofenzivi proti reakciji leta 1941 in 42 in ko je bil pri tem glavna ovira Draža Mihajlović, nismo mnogo poudarjali Jugoslavije, ker je bila to glavna parola teh reakcionarnih elementov. Mi smo predvsem postavljali samoodločbo slovenskega naroda s posebno pravico do odcepitve. Na tej paroli smo razbili Mihajlovićevsko reakcijo in pridobili zase mase.³⁷

³⁴ Božidar Magovac (1897 - 195?), publicist, politik. Pred drugo svetovno vojno član glavnega odbora HSS in narodni poslanec v parlamentu Kraljevine Jugoslavije. Po spremembi politike dela HSS jeseni 1943 začel sodelovati z NOG, bil član predsedstva ZAVNOH, član predsedstva AVNOJ od drugega zasedanja do izključitve avgusta 1945 in podpredsednik NKOJ do odstopa avgusta 1944. Na sodelovanje med HSS in KPH je gledal kot na koalicijsko razmerje. Po vojni obsojen in umrl med prestajanjem zaporne kazni.

³⁵ Srbski kulturni (književni) klub - iz prvotne pretežno kulturne in prosvetne dejavnosti se je leta 1939 pod vodstvom dr. Slobodana Jovanovića izrazilo usmeril v politiko. V srbskem političnem prostoru je predstavljal ekstremno nacionalno krilo in svoje poglede izražal v glasilu "Srpski glas". Zlasti se je angažiral v nasprotovanju sporazumu Cvetković - Maček, ker da je bil do Srbov nepravilčen. Zavzemal se je za Jugoslavijo z močno centralno oblastjo. Konec leta 1940 je s klubom iskalo stike tudi vodstvo KPJ.

³⁶ Dr. Slobodan Jovanović (1869 - 1958), pravnik, univerzitetni profesor, pisatelj, politik. Predsednik Srbskega književnega kluba, podpredsednik v vladi Dušana Simovića, predsednik vlade v emigraciji od januarja 1942 do junija 1943, v kateri je prevzel tudi notranje ministrstvo ter zastopanje ministra za zunanje zadeve ter ministra za vojsko. Leta 1946 v odsotnosti obsojen na 20 let zapora.

³⁷ Glej "Gesla našega osvobodilnega boja", sprejeta na prvem zasedanju vrhovnega plenuma OF 15. 6. 1941 (Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga 1, dok. 10) ter 3. in 8. temeljno točko OF, sprejeti 1. novembra in 21. decembra 1941 (Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga 1, dok. 111).

Drugačna je bila situacija po italijanski ofenzivi.³⁸ V tem razdobju so nastopili mihajlovičevski elementi odkrito pot izdajstva.³⁹ Naš kurz je bil na pridobitev sredine.⁴⁰ Zato smo spremenili taktiko in postavili na dnevni red vprašanje Jugoslavije.⁴¹ S tako taktiko nam je uspelo del sredine pridobiti, del pa jo nevtralizirati. Svojo taktiko smo vedno uravnavali po potrebah, ki jih je narekoval celotni razvoj. Zato smo enkrat poudarjali odcepitev, drugič pa bolj naglašali združitev.

Ob razsulu Italije smo dajali poseben poudarek na parolo združitve vsega slovenskega naroda. V tej zvezi smo tudi izdali odlok o amnestiji belogardistov.⁴² Ko pa se je Bega jasno povezala z okupatorjem, smo odločno udarili po njej.

Vsi gori navedeni primeri nam kažejo, da so taktične spremembe vedno rezultat objektivnih sprememb.

Če danes pogledamo v bodočnost in se zamislimo v svoje naloge, vidimo predvsem, da je naša prvenstvena naloga utrjevati narodno osvobodilno oblast. V vsem svojem delu pa moramo predvsem paziti, da obdržimo komandne pozicije, ki nam bodo služile kot odskočna deska v nadaljnjem razvoju.

³⁸ Mišljena je velika italijanska ofenziva proti partizanskemu ozemlju na Dolenjskem in Notranjskem v času od 16.7. - 4.11. 1942.

³⁹ Maja 1942 so v Ljubljanski pokrajini začeli ustanavljati ilegalne četniške skupine, ki pa so se julija 1942 zatele pod zaščito okupatorja, s čimer se je končala t.i. prva četniška ilegala v Sloveniji.

⁴⁰ Po končani veliki italijanski ofenzivi, ko je vodstvo NOB napovedalo politično in vojaško ofenzivo proti Prostovoljni protikomunistični milici, so hkrati tekla prizadevanja za pridobivanje sredine, tj. tistih, ki se do tedaj še niso opredelili ne za eno na za drugo stran. Odnos do sredine se je zaostрил in šel v smer njenega razbijanja oziroma jasnega diferenciranja. Po tem času je bil obstoj sredine za partijo vedno manj sprejemljiv, in obveljalo je stališče, da njen obstoj objektivno pomeni podporo nasprotnikom osvobodilnega gibanja. (Glej Jesen 1942, Korespondenca Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča. Ljubljana 1963, dok. 81, proglas vrhovnega plenuma OF 6.11. 1942)

⁴¹ Glej članek Maksa Stermečkega KPS in Jugoslavija (Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga 2, Ljubljana 1964, dok. 156), v katerem je rečeno, da odklanjanje versajske Jugoslavije še ne pomeni odklanjanje Jugoslavije sploh, samoodločba pa je pojmovana kot način zблиževanja jugoslovanskih narodov, med katerimi slovenski narod ne bo imel občutek narodne zapostavljenosti.

⁴² Julija in avgusta 1943 so IO OF, GŠ NOV in POS ter major William Jones izdali več pozivov pripadnikom kolaboracionističnih formacij slovenske protirevolucije, naj se vključijo v NOV ali pa vrnejo na svoje domove, da bi se preprečilo nadaljevanje bratomorne vojne. (Glej npr.: Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, del 6, knjiga 6, dok. 51).